

# Inledning

## Gästredaktörer: Petra Herzfeld Olsson och Eskil Wadensjö

Internationell migration är en av de frågor som har diskuterats allra mest under senare år i Sverige och i andra länder. Migration är inte en typ av händelse med endast en effekt. De finns många former av internationell migration och många olika typer av effekter – ekonomiska, sociala och politiska. Personer lämnar ett land för att komma till ett annat av flera olika skäl; de vanligaste är arbete, studier, familjeskäl och flykt. Den migration som varit i fokus de senaste åren är flyktmigrationen. Den ökade dramatiskt under 2015 som ett resultat av inbördeskrig och konflikter i länder som Syrien, Afghanistan, Irak, Eritrea och Somalia.

Kunskaper om såväl regleringen som effekterna av internationell migration har ett stort allmänt intresse. Internationell migration har effekter för många och effekterna är av olika art. Mest påverkas naturligtvis dem som migrerar, men migrationen har effekter för såväl utvandrings- som invandringsländer. Ett område som påverkas är arbetsmarknaden. Hur går det för migranterna på arbetsmarknaden? Hur påverkas arbetsmarknaden i utvandringsländerna? Hur påverkas arbetsmarknaden i invandringsländerna?

Det går självklart inte att i några artiklar täcka alla viktiga frågor om internationell migration. De artiklar som ingår i detta nummer av *Arbetsmarknad & Arbetsliv* har som gemensamt tema migration och arbete och uppvisar en stor bredd vad gäller såväl de frågor som behandlas som de forskningsinriktningar som författarna representerar. Vi hoppas att de tillsammans ska ge en ökad insikt och locka till både fortsatt läsning och fortsatt forskning på området. Vi ger här i inledningen en kort presentation av de olika artiklarna.

I ”Minnen av en framtid – Integration och etablering som meningsskapande processer” av Ulf Ericsson och Fredrik Rakar är fokus på den inledande

FÖRFATTARE

Petra Herzfeld Olsson, docent, Juridiska institutionen,  
Uppsala universitet  
petra.herzfeld.olsson@jur.uu.se

Eskil Wadensjö, professor, Institutet för social  
forskning, Stockholms universitet  
eskil.wadensjö@sofi.su.se

fasen, de två första åren av migranternas möte med det nya samhället. Och då speciellt möten med personer som är verksamma vid olika offentliga myndigheter och institutioner – ”frontlinjebyråkraterna”. De som kommer till Sverige, inte minst de många flyktingarna, har starkt begränsade kunskaper om det samhälle som de har kommit till och de regler och seder som styr och präglar det. Kontakten med ett obekant samhälle gäller för barn och ungdomar främst mötet med skolan och för vuxna främst mötet med arbetslivet. Det behövs speciella insatser under de nyanländas inledande period i Sverige. Viktiga frågor är hur lång tid som denna period med speciella etableringsåtgärder ska vara och vilka åtgärder det är som behövs. För närvarande är etableringsperiodens längd satt till två år. Är denna tid tillräcklig och är åtgärderna utformade på ett sådant sätt som gör att många lyckas etablera sig? Det är ett viktigt område för fortsatt forskning. Författarna betonar vikten av meningsfulla samtal mellan nyanlända och frontlinjebyråkraterna som gör att de ”nyanländas minnen av en framtid också kan få plats”.

Pernilla Andersson Joona, Alma Wennemo Lanninger och Marianne Sundström tar i sin artikel ”Etableringsreformens effekter på integrationen av nyanlända” avstamp i arbetslöshetssiffror som visar att utrikes födda har väsentligt större problem på den svenska arbetsmarknaden än inrikes födda. Detta gäller i särskilt hög grad för flyktingar och deras anhöriga. Den förra regeringen sjösatte därför den så kallade etableringsreformen i syfte att påskynda de nyanländas integration på arbetsmarknaden och i samhället. Reformen innebar att ansvaret för nyanländas etablering överfördes från kommunerna till staten och Arbetsförmedlingen. Nyanlända flyktingar och deras anhöriga skulle från och med den 1 december 2010 registrera sig hos Arbetsförmedlingen för att få del av etableringsåtgärder. I artikeln analyseras reformens effekter på de berördas sysselsättning, löneinkomster och deltagande i reguljär utbildning. Författarna använder sig av registerdata från SCB över alla nyanlända och utnyttjar deltagare i de kommunala programmen som jämförelsegrupp. Resultaten av undersökningen tyder på att reformen haft en liten positiv effekt på de nyanländas sannolikhet att vara sysselsatta någon gång under de två senare åren och att effekten var större för män än för kvinnor. Den positiva effekten på de nyanländas löneinkomster var större men även i detta fall i lägre grad för kvinnorna. Författarna pekar på bostadsortens effekt för resultaten och diskuterar om den nya boställningslagen kan leda till en ökning av de positiva effekterna.

Andrea Dunlavy och Mikael Rostila undersöker i sin artikel ”Arbetsmiljön bland utrikesfödda anställda i Sverige” hur arbetsmiljöförhållanden skiljer sig åt mellan inrikes- och utrikesfödda på arbetsmarknaden. Datamaterialet som används i undersökningen kommer från 2010 års Levnadsnivåundersökning och Levnadsnivåundersökningen för utlandsfödda och deras barn. Artikeln syftar till att kartlägga skillnader baserat på födelseland. Författarna påtalar att den demo-

grafiska utvecklingen i Sverige gör det angeläget att de arbetskraftsresurser som finns utnyttjas. En framgångsrik integration av utrikesfödda personer är en viktig faktor. Det är också angeläget att arbetstagare inte utträder från arbetslivet i förtid. Bristfälliga arbetsmiljöförhållanden kan leda till utträde från arbetsmarknaden. I artikeln beskriver Dunlavy och Rostila den sociodemografiska fördelningen samt psykosociala, strukturella och fysiska arbetsmiljöförhållanden bland inrikes- och utrikesfödda arbetare och undersöker om sannolikheten för exponering för dåliga arbetsmiljöförhållanden är högre bland grupper av utrikesfödda anställda än för inrikesfödda anställda. Resultaten visar att anställda från Afrika och Asien samt Latinamerika oftare rapporterar låg kontroll i arbetet, en aspekt som innefattas i begreppet psykosociala arbetsförhållanden. När det gäller strukturella arbetsmiljöförhållanden visar det sig att skiftarbete är betydligt vanligare bland flera utrikesfödda grupper än bland inrikesfödda. Anställda från samtliga utrikesfödda grupper uppvisar i större utsträckning exponering för fysiskt krävande arbete än vad inrikesfödda gör.

Temat för Denis Franks artikel "Förändringar i svensk arbetskraftsinvandringspolitik 1954–2014" är skillnader i arbetskraftsinvandringspolitiken mellan perioderna 1954–1972 och 2008–2014. Frank är särskilt intresserad av den inre migrationskontrollen och dess relation till den yttre migrationskontrollen och hur migrationskontrollen förhåller sig till olika aktörers intressen samt hur dessa aktörer påverkat migrationskontrollen under de två aktuella tidsperioderna. Med yttre kontroll avser Frank styrning av det antal personer som reser in, medan den inre kontrollen avser de rättigheter som migranter beviljas. Metoden som används är en kvalitativt orienterad komparativ metod. Fokus i artikeln är två särskilda typer av kontroll. Den ena är i vilken mån arbetskraftsmigranter har rätt att byta arbetsgivare som de önskar och den andra gäller eventuella tidsbegränsningar av migrantens vistelse i Sverige. En av hypoteserna är att arbetsgivare och inhemska arbetstagare har motstridiga intressen vad gäller regleringen av invandringen. Frank identifierar olika skillnader mellan de båda perioderna. Under perioden 1954–1972 var en drivkraft att övervaka att maktbalansen i arbetslivet inte rubbades och att begränsa arbetsgivares makt över migrantarbetare. Han menar att 2008 års politik går i motsatt riktning och att den har förändrat maktbalansen mellan arbetsgivare och inhemska arbetstagare och ökat arbetsgivares makt över migrantarbetare. Den senare periodens politik innebär jämfört med den tidigare perioden att det tidsbegränsade momentet förstärks och att arbetstagaren binds till en viss arbetsgivare under de första två åren i Sverige.

Sverige hade en omfattande arbetskraftsinvandring under efterkrigstiden fram till början av 1970-talet. Arbetskraftsinvandringen har ökat igen under senare år delvis som en följd av Sveriges medlemskap i EES och EU sedan 1994 respektive 1995 och EU:s utvidgningar i olika steg 2004, 2007 och 2013. En ytterligare

förklaring till ökningen är att Sverige sedan den 15 december 2008 har gjort det lättare för dem som är medborgare i länder utanför EES att få tillstånd att komma till Sverige för att arbeta. Det som krävs är ett arbetserbjudande med kollektivavtal eller villkor som motsvarar kollektivavtal. Det har lett till att högt kvalificerade it-specialister och ingenjörer har fått arbetstillstånd, men också till att personer har kommit till låglöneyrken inom servicesektorn. Olle Frödin och Anders Kjellberg behandlar i sin artikel "Arbetskraftsmigration från tredje land i låglöneyrken" just en sådan grupp. Den grupp som är i fokus för deras artikel är cirka 500 arbetskraftsmigranter som 2012 beviljades arbetstillstånd i restaurang- och städbranscherna i Stockholm. Ett intressant resultat är att antalet nya arbetstillstånd i dessa branscher nådde en topp 2011 för att sedan gradvis minska. Det kan eventuellt vara en effekt av en "mättnadseffekt" i branschen – många företag har redan den arbetskraft som de önskar och antalet nyanställningar minskar. Ett annat resultat är att de utrikesfödda (speciellt de som är från "tredje land") utgör en mycket stor andel av antalet anställda i dessa branscher. Av de som får arbetstillstånd från tredje land är en betydande andel "spårbytare" (främst från asyl till arbete). Merparten av den grupp undersökningen behandlar kommer från några länder i Asien.

En under senare år snabbt växande grupp av flyktingar är ensamkommande barn, det vill säga barn som inte kommer tillsammans med förälder eller annan legal vårdnadshavare. Under de senaste åren har Sverige mottagit fler asylansökningar från ensamkommande barn än något annat land i EU. År 2015 sökte mer än 35 000 ensamkommande barn asyl i Sverige. Ayca Çelikaksoy och Eskil Wadensjö behandlar i sin artikel "Ensamkommande flyktingbarns väg till utbildning och arbetsmarknad" hur det har gått för de ensamkommande barn som fick uppehållstillstånd mellan 2003 och 2012 att etablera sig på arbetsmarknaden när de har blivit 16 år eller äldre. I den grupp undersökningen omfattar är en fjärdedel flickor och tre fjärdedelar pojkar. Merparten har kommit från några få länder: Afghanistan, Irak och Somalia. De flesta är när de kommer tonåringar; många 16 eller 17 år. Barnen är fram till och med 21 års ålder framför allt i utbildning, men efterhand är en ökande andel av dem i arbete; oftare för män än för kvinnor. De är också vanligare att kvinnor än män varken är i arbete eller utbildning (tillhör NEET-gruppen, *Not in Employment, Education or Training*). Bland resultaten kan nämnas att de barn som bor i Stockholms län betydligt oftare är i arbete än de som bor i andra delar av landet. Ett annat resultat är att de barn som förenas med sina föräldrar i Sverige mindre ofta har arbete; detta gäller i något större utsträckning för flickor än för pojkar. Det går jämfört med de andra grupperna relativt bra för den största gruppen – pojkar från Afghanistan.